

8 Προτάσεις για την Καβάλα/Εικόνες από το μέλλον της πόλης

Τίτη Παπαδοπούλου

Καβάλα 3.10.2012

Όταν έμαθα για αυτήν την εκδήλωση αναρωτήθηκα αν είναι μια εκδήλωση-καθαγίασης του ΔΧ ή αν είναι μια φιέστα για την ανάκτησή του... Με αυτό το τελευταίο δεν αναφέρομαι στις μεταβολές που επιφέρει η σταδιακή ιδιωτικοποίηση του ΔΧ. Αναφέρομαι κυρίως στην ανάκτηση του ΔΧ που μονοπωλεί το κράτος, η οποία προϋποθέτει την αποσταθεροποίηση της βεβαιότητας που τροφοδοτεί η διχοτομία ιδιωτικό-δημόσιο με βάση την οποία και χάρη στον Αριστοτέλη συνηθίσαμε να κατανοούμε αλλά και να σχεδιάζουμε την ίδια την Πόλη.

Πάψαμε να χρησιμοποιούμε διχοτομίες για να κατανοήσουμε το χώρο, από τότε που υπηρετούμε τα ανοικτά συστήματα, τα συστήματα που επιτρέπουν την επικοινωνία και τη διάδραση, τα συστήματα που προϋπόθεση έχουν την αποσταθεροποίηση βεβαιοτήτων όπως αυτή που προανέφερα. Μη ξεχνάτε ότι οι διχοτομίες είναι η αρχή του κοινωνικού αποκλεισμού. Θυμηθείτε ότι για το ζεύγος άνδρας-γυναίκα ίσχυσε για πολλά χρόνια το 'η γυναίκα στο σπίτι-ο άνδρας στο δρόμο' και η γνωστή εξαίρεση των γυναικών από τη σφαίρα της Δημόσιας ζωής.

Μπορούσατε, λοιπόν να είχατε διοργανώσει μια φιέστα για την ανάκτηση του Δημόσιου Χώρου... Ίσως αυτό κάνατε.

Και αν η διχοτομία ιδιωτικό /Δημόσιο παραμορφώνει την πόλη... τι θα προτείνουμε στη θέση της?

Στον κατάλογο της Έκθεσης *Πληθοδομές* που έγινε πρόσφατα στο Μουσείο Μπενάκη από τον Ζήση Κοτιώνη, ο Γιώργος Τζιρτζιλιάκης γράφει: 'Τα τελευταία χρόνια το πλήθος (multitude) και τα κοινά (commons) αναδείχθηκαν σε δεσπόζουσες έννοιες στην πολιτική και κοινωνική θεωρία αλλά και στον τρέχοντα πολιτικό λόγο. Το πλήθος που αποτελούν οι μοναδικότητες, αντικαθιστά την ενοποιητική έννοια του λαού ή τη χυδαία έννοια της μάζας που ομογενοποιεί το πλήθος... Τα κοινά στη σύγχρονη Μητρόπολη δεν είναι μόνο ο Δημόσιος χώρος όπως τον γνωρίζαμε. Είναι επίσης το έδαφος, ο αέρας, οι υποδομές, είναι και η απαραίτητη ενέργεια για την αναπαραγωγή της αστικής ζωής. Τα κοινά αντικαθιστούν τη σημασία που είχε μέχρι τώρα ο Δημόσιος χώρος και η δημόσια σφαίρα και αναδεικνύονται ως ο κατεξοχήν εναλλακτικός τρόπος επανεξέτασης εκείνου που θα αποκαλούσαμε σχέση δημόσιου και ιδιωτικού ...

Περισσότερα για το πλήθος και το κοινό μπορείτε να βρείτε στο έργο των Michael Hardt και Antonio Negri με τίτλο *Το πλήθος*, που κυκλοφορεί στην ελληνική από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Αν μείνουμε στα δικά μας στα αστικά κοινά ανήκουν οι ελεύθεροι, κοινόχρηστοι και κοινωφελείς χώροι, οι δημόσιοι κήποι, τα πάρκα, οι χώροι πρασίνου και τα δίκτυα υποδομών ή ακόμη τα μνημεία του πλήθους. Σε αυτά τα κοινά αγαθά συμπεριλαμβάνονται η πολιτισμική και καλλιτεχνική παραγωγή, οι γνώσεις, οι γλώσσες, οι πληροφορίες, οι

κοινωνικές σχέσεις και όλα τα αντικείμενα μέσω των οποίων οι μοναδικότητες εξατομικεύονται συλλογικά πάνω σε ένα κοινό έδαφος.

Αναζητήσαμε αρκετά το κοινό στο πλαίσιο του Διεθνούς Workshop 8 Προτάσεις για την Καβάλα/Εικόνες από το μέλλον της Πόλης. Συμμετείχαν οι Ηλίας Ζέγγελης, Ν.Καλογήρου, Α.Πάκα, Τ. Τέλλιος, Τ. Τζάκα, Δ.Ζαβράκα και φοιτητές από το Διεθνή χώρο... Στο πλαίσιο του Workshop αναζητήσαμε το πώς η συλλογική κατοίκηση των μοναδικοτήτων μορφοποιείται σε δομές και μορφές περιβαλλοντικής δράσης οι οποίες συγκροτούν τον κοινό χώρο του πλήθους'.

Ζητούμενο ήταν όχι τόσο ο ΔΧ και η σχέση του με τον ιδιωτικό όσο τα τμήματα της πόλης ως μέρη ενός όλου που αντιπαρατίθενται.

Τους φοιτητές απασχόλησαν έξι (6) περιοχές της συμπαγούς πόλης που υπέδειξε ο Δήμος Καβάλας. Οι προτάσεις τους υποστηρίχθηκαν σε δημόσια παρουσίαση και συνέντευξη τύπου. Το Workshop δεν προεξοφλεί το μέλλον της πόλης, αλλά προσφέρει εικόνες για μια εναλλακτική ανάπτυξη που συνδυάζει τα τοπικά χαρακτηριστικά με το μητροπολιτικό χαρακτήρα, τον οποίο η Καβάλα αποκτά, αν θεωρηθεί στους όρους του δικτύου μεσαίων πόλεων που σχηματίζουν τα αστικά σύνολα της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, καθώς συνδέονται με την Εγνατία Οδό. Όπως σε πολλές περιοχές του πλανήτη, στην περιοχή αυτή διαπιστώνονται διάσπαρτες πόλεις που λειτουργούν ως terra ferma σε ένα πέλαγος και, εξ αιτίας των συνδέσεών τους, μπορεί να θεωρηθούν συνολικά ως μητροπολιτική περιοχή.

Οι περιοχές της Καβάλας που αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης είναι χαρακτηριστικές, γιατί αποτελούν τμήματα της πόλης με ιδιαιτερότητα που προκαλεί διάφορες μορφές αστικής συμπεριφοράς, καθώς διακόπτουν ευχάριστα την ομοιογένεια του αστικού ιστού, όπως αυτή προέκυψε μεταπολεμικά από τα Σχέδια Πόλης και τους Οικοδομικούς Κανονισμούς. Δεν είναι οι μόνες. Αντίθετα με τη λογική των κεντρικότητων που διέπει τα ιστορικά σύνολα, τα Σχέδια Πόλης επεδίωξαν την απορρόφηση των πόλεων από ένα ιστροπικό σύστημα υποδομών, το οποίο ήθελε να εγγυηθεί τον κοινωνικό έλεγχο, ενώ ομογενοποιούσε όλη την έκταση της αστικής περιοχής. Σύμφωνα με τα πολεοδομικά σχέδια, δεν υπήρχε λόγος για μνημεία, μορφές ή εξαιρέσεις στον κανόνα, όταν κανόνας είναι το απεριόριστα διογκούμενο δίκτυο υποδομών και η επανάληψη των οικοδομικών τετραγώνων για την κατοικία.

Μια από τις χαρακτηριστικές περιοχές της Καβάλας, τις οποίες απέδωσε η βιομηχανική αποσυμπίεση, είναι η περίπτωση της νεκρής σήμερα περιοχής των καπναποθηκών που παραπέμπει στο 19^ο αιώνα. Οι καπναποθήκες προστατεύονται από ένα ασφυκτικό καθεστώς που δεν ευνοεί την αποκατάσταση και επανάχρησή τους. Στα πλαίσια του Workshop έγιναν προτάσεις επανάχρησης του συνόλου από δύο ομάδες φοιτητών. Οι προτάσεις προϋποθέτουν ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που συνεκτιμά τις προϋποθέσεις διατήρησης του σημαντικού αυτού κτιριακού αποθέματος.

Μια άλλη περιοχή που αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης και βρίσκεται στο θαλάσσιο μέτωπο είναι η περιοχή του Κεντρικού Λιμένα που σήμερα λειτουργεί ως επιβατικός σταθμός, καθώς η εμπορική λειτουργία έχει μεταφερθεί εκτός πόλεως. Εκτός από τον επιβατικό σταθμό, η περιοχή του Κεντρικού Λιμένα περιλαμβάνει αστική γη που έχει προκύψει από

επιχωματώσεις οι οποίες απομακρύνουν την ακτή από το φυσικό όριο ξηράς-θάλασσας στην περιοχή του Ναυτικού Ομίλου Καβάλας [ΝΟΚ]. Μέρος της 'νέας γης' διανεμήθηκε σε ιδιοκτήτες, ενώ ένα τμήμα περιλαμβάνει δημόσια κτίρια και πάρκο. Το νέο masterplan του ΟΛΚ εισάγει σοβαρές ρυθμίσεις. Όμως, παρά την ευαισθησία που εκδηλώνεται σήμερα διεθνώς απέναντι στις αλλοιώσεις της σχέσης της πόλης με τη θάλασσα, το masterplan του ΟΛΚ προβλέπει ατυχώς νέα επιχωμάτωση που επεκτείνει την ήδη υπάρχουσα 'νέα γη' μέσα στη θάλασσα με χρήσεις αναψυχής. Μιαν από τις πιθανές απαντήσεις στην πρόκληση της επιχωμάτωσης επιχειρεί να δώσει η πρόταση των φοιτητών του Workshop με την πρόβλεψη αντιστρέψιμων πλωτών κατασκευών που δεν επιβαρύνουν το ήδη διαταραγμένο οικοσύστημα στο θαλάσσιο μέτωπο, ενώ εξυπηρετούν περιοδικές χρήσεις αναψυχής. Στην πρόταση αυτή εκείνη που κυρίως αποσταθεροποιείται είναι η διχοτομία ξηρά/θάλασσα, όπως και σε άλλες Προτάσεις.

Στις περιοχές μελέτης συμπεριλαμβάνεται ο άξονας που συνδέει το Δημαρχείο με τη θάλασσα, στη 'νέα γη' που δημιουργήθηκε, όπως είδαμε, μεταπολεμικά με επιχωματώσεις, καθώς οι λειτουργίες εκατέρωθεν του άξονα αυτού αλλάζουν και υπάρχει το αίτημα μιας νέας ασκικότητας. Κατά μήκος του άξονα λειτουργούν σήμερα ο κεντρικός σταθμός των ΚΤΕΛ, το ΙΚΑ, η στρατιωτική λέσχη και άλλες υπηρεσίες, αλλά και καταστήματα, γραφεία και κατοικίες. Στη θέση αυτή κρίσιμη επίσης είναι η αποκατάσταση της διαταραγμένης, όπως είδαμε, σχέσης της πόλης με τη θάλασσα, όχι μόνο με προβλήτες αλλά και με κανάλια που επιτρέπουν να προσεγγίζουμε το αρχικό όριο, ενώ εισάγουν την υπόθεση της 'λιμναίας' πόλης στη ζώνη με τα πασσαλόπηκτα κτίρια που έχουν κατασκευαστεί εκεί, μετά την επιχωμάτωση. Με τον τρόπο αυτό, οι προτάσεις των φοιτητών επανορθώνουν, όσο γίνεται, τη φυσιογνωμία της πόλης.

Στο θαλάσσιο μέτωπο αλλά απομονωμένο στα ανατολικά του αστικού συνόλου, βρίσκουμε ένα μικρό ψαρολίμανο με υποτυπώδεις υποδομές, στη θέση που παλαιότερα λειτουργούσαν τα Σφαγεία. Πρόκειται για χώρο στον οποίο συχνάζουν οι κάτοικοι της πόλης, καθώς φιλοξενεί αρκετές ταβέρνες κοντά στο κύμα. Η περιοχή επιδέχεται αναθεώρηση των χρήσεων, ώστε να αποτελέσει σημαντικό αστικό συντελεστή με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Στα πλαίσια του Workshop έγιναν προτάσεις για το ψαρολίμανο από δύο ομάδες φοιτητών. Η μια από αυτές αναβαθμίζει την περιοχή επεκτείνοντας τις σημερινές δραστηριότητες, ενώ η δεύτερη προβλέπει ριζική αναμόρφωση της περιοχής με νέες χρήσεις μητροπολιτικού ενδιαφέροντος.

Εξ άλλου, στην περίπτωση της περιοχής της Ιχθυόσκαλας, στην οποία υπήρχαν παλαιότερα εργοστάσια αλιπάστων, η επεξεργασία τους έχει μετασηματιστεί και λειτουργεί σε νέες εγκαταστάσεις, ενώ οι παλαιοί χώροι είτε έχουν αλλάξει χρήση είτε έχουν ανοικοδομηθεί. Στην ίδια περιοχή, κατεδαφίστηκαν πρόσφατα οι απαξιωμένοι Μύλοι Νικολετόπουλου που υπήρξαν μια σημαντική αλευροβιομηχανία, η οποία λειτουργούσε σε κτίρια χαρακτηριστικά για το θαλάσσιο μέτωπο, τα οποία κτίστηκαν με μπετόν-αρμέ κατά το μεσοπόλεμο. Αν και οι Μύλοι μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο της βιομηχανικής αρχαιολογίας, τη θέση τους πήρε το νέο Δικαστικό Μέγαρο της πόλης. Καθώς η περιοχή μετασηματίζεται, ανοικτή είναι η συζήτηση για τη μεταφορά της Ιχθυόσκαλας στην περιοχή του νέου Εμπορικού Λιμένα της πόλης, ο οποίος λειτουργεί στα ανατολικά, έξω από το αστικό σύνολο. Αυτή η εκδοχή θα απελευθέρωνε χώρους για αναψυχή και δημόσια

εκμετάλλευση, οι οποίοι θα απορροφούσαν τις διαθέσιμες επιχειρηματικότητας του ΟΛΚ σε αυτήν τη θέση, ώστε να αποσυμφορηθεί ο Κεντρικός Λιμένας. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη της περιοχής σύμφωνα με αυτό το σενάριο θα δημιουργούσε μια νέα κεντρικότητα στη δυτική περιοχή της πόλης, η οποία μπορεί να αναβαθμίσει το θαλάσσιο μέτωπο δραστικά, ως κόμβος μητροπολιτικού ενδιαφέροντος. Στα πλαίσια του Workshop προτάθηκε ένα έργο που υπακούει σε αυτήν την προοπτική, ενώ προβλέπει τη βύθιση του αυτοκινητόδρομου που διασπά σήμερα τη σχέση της περιοχής με τη θάλασσα.

Στις υπό μελέτη περιοχές περιλαμβάνεται το ύψωμα του προφήτη Ηλία που βρίσκεται σε έναν από τους λόφους, στους οποίους αναπτύχθηκε το σημερινό αστικό σύστημα, μετά την έξοδο από την περικλειστή πόλη που είχε περιοριστεί σε μια βραχώδη οχυρωμένη χερσόνησο, ώστε να εποπτεύει το λιμένα και το δρόμο που συνέδεε την Ανατολή με τη Δύση. Χωρίς να αποτελεί αξιόλογο μνημείο, ο μεσοπολεμικός ναός του Προφήτη Ηλία, έχει περίοπτη θέση, ενώ το προαύλιό του προσφέρει πανοραμική θέα της πόλης. Ο δυσπρόσιτος βράχος προτάθηκε από τη δημοτική αρχή ως αντικείμενο μελέτης, ώστε να προσφέρει στους επισκέπτες της περιοχής ευκαιρίες νέων εμπειριών. Η πρόταση μιας φοιτήτριας του workshop αναζωογονεί το βράχο με διαδρομές και στάσεις που εμπνέονται από τη χλωρίδα του.

Σε πολλές περιπτώσεις οι παραπάνω περιοχές αποτελούν αστικά κενά ή χώρους που δεν έχουν βρει τον προορισμό τους. Οι προτάσεις των φοιτητών αποδίδουν μια ποικιλία απαντήσεων σε προκλήσεις που θέτουν οι περιοχές μελέτης, ενώ φιλοδοξία του workshop ήταν να προσφέρει μιαν άποψη της Καβάλας που επενδύει στην αρχιτεκτονική μορφή ως σημειακή και καταλυτική παρουσία στην πόλη. Αυτό δεν σημαίνει κτίρια –icons που προβάλλουν τη μοναδικότητά τους με αποκλειστικό στόχο να αποτελέσουν εμβληματικές εικόνες της ανταγωνιστικότητας της αγοράς, αλλά κτίρια που αποτελούν ευδιάκριτα τμήματα ενός όλου, στα πλαίσια του οποίου τα μέρη αντιπαρατίθενται με επιδίωξη μια νέα αστικότητα ως αρχή συνύπαρξης σε μια πόλη.